

ASZALÓS JÁNOS

Kalandvágy erénye

1931-ben született Szege-
den. Matematikus. Legu-
többi írását 2010. 12. szá-
munkban közzöltük.

A kalandvágy erénye hajmeresztő ötletnek tűnik. Morális érzékünk hagyományos rétegei tiltakoznak, a szóhasználatban pedig rejtett ellentmondást gyanítunk. Valóban: az erény egyfajta megszilárdult döntési-cselekvési stílust jelöl; a kalandvágy azonban ennek az el-
lenkezőjét sugallja. Mégis éppen ez a paradoxon hívja fel figyel-
münket arra, hogy *a kaland* (a megszokottól eltérően értelmezve) *a látóterünk minden kiemelkedő pontján jelen van*: a természet törvényei, különösképpen az élet fejlődése, az emberi élet több sorsdöntő ese-
ménye, sőt Isten nagy tettei (a teremtésben, a megváltásban) is ka-
land-szerű jelenségeket mutatnak. Nincs lét, nincs élet kaland nél-
kül. Ennek az állításnak a megközelítéséhez azonban a kaland fogalmát — az általánosan elterjedt, de elmosódott értelmezéstől el-
távolodva, annak magját szűkítve és tágítva — át kell alakítanunk.

A kalandvágy negatív konnotációi között — a kíváncsisághoz hasonlóan — megtaláljuk az anyagi-erkölcsi felelőtlenséget, meg-
gondolatlanságot, gyakran a cél-talanságot, az önzés kísértését, a vak-
merőséget, azaz a valós tények tudomásulvételének hiányát, a sze-
rencsében való bizakodást. A kalandor leggyakrabban a pénz és a
kincsek kimeríthetetlen halmazát, a dicsőséget, a hatalmat keresi,
vagy egyszerűen a valós élethelyzetét szeretné könnyebbre, test-
hezállóbbra „lecserélni”, kötelezettségeinek feladásával. Néha azzal
sem törődik, hogy létezik-e olyan állapot, melyre törekszik.

Jelen gondolatmenetünkben azonban *a (jézusi) kalandvágy, kaland
jellegzetességeit* — a fentieket megtagadva — *hat kritériumra építjük*.
Ezekre részben a természettörvényekben felfedezhető analógiák,
részben bizonyos teológiai megfontolások, részben Jézus életének
egy eseményei biztatnak, és szentjeink életrajzai is forrásul szol-
gálnak. A „kaland-kalandvágy” elnevezéseket megtartjuk ugyan,
de annak mélyebb magját keressük, ahonnan a keresztény életstílus
egyik nélkülözhetetlen, ám a keresztény közgondolkodásban mára
elfeledett, vagy zárójelbe tett erény gyökerei sarjadnak. (Minderről
egyéni és közösségi dimenziókban is gondolkodhatunk; itt első-
sorban az egyéni dimenzióra kívánjuk figyelmünket fordítani.)

— Az első kritérium *a valós és súlyos kockázat*, ami sajátos bizony-
talanságból ered. A kaland célját nagy körvonalakban ismerjük
ugyan, de az eléréséhez szükséges információk jórészt ismeretlenek;
esetleg saját képességeink teherbírását sem tudjuk kellőképp meg-
becsülni; a kalandozás egyes döntő rész-eseményei pedig előre meg-
határozhatatlanok. (Ez a kaland lényege.) Nincs megbízható „térkép”
a bejárando útról, nincs leltár a lehetséges előforduló szituációkról, az
esetleges kudarc következményeiről. Sőt, a mi „kalandorunknak” le

kell mondania az „élet- és kárbiztosítás” minden formájáról. A kaland jellemző „előjátéka” egy kockázatos döntés az elindulás pillanatában, majd sorozatosan az előre nem látott szituációkban.

— A keresztény kaland mindig *érték-orientált*, szemben az önző érdek-orientált kalandokkal. (A terrorista öngyilkos „kalandja” azonban nem számíthat erénynek a keresztény felfogás szerint.)

— A keresztény kaland — *felelős kaland* (lásd Balás Béla: *Kalandra hív Krisztus*): csak akkor fogadható el, ha a célként választott érték megvalósulásának „hozama” olyan nagy, hogy az esetleges kudarcból adódó, előre látható vagy sejthető károkat messzemenően kárpótolja. Különösen igaz ez, ha a kaland egy közösséget is érint. Ezért a kalandorunktól maximálisan elérhető tájékozottságot és önismeretet várunk el. A pusztá szerencsére sohasem bízhatja útját!

— Nem szükségszerűen, de gyakran megtörténik, hogy kalandorunk személyiségében (és nem csak sorsában) lényeges, váratlan és *visszafordíthatatlan (pozitív vagy negatív) változás* következik be. A sikeres kalandor valójában sohasem tér vissza előző, fizikai vagy szellemi hazájába. (Ennek legszebb „előképe” a szerelmi kaland, amit most a köznyelvi használattal merőben ellentétesen értelmezünk.)

— Egy fontos lépés, melyet a kalandvágónak meg kell tennie, a „mindent vagy semmit” katartikus lendülete. A keresztény hitdöntés is ilyen: hiába „tudom, kinek hittem”, a sötétbe ugrás kockázatát mégsem lehet elkerülni. Kalandorunk mindig újra, egészen újra vágódik. Mindig más akar lenni eredeti önmagánál. Ha vágya Istentől való, akkor szüntelenül magasabbra tör. Akinek ez megadott, egyetlen nagy bűne az lehet, hogy egy szinten megáll, és ágyat vet önmagának.

— A keresztény kaland legmélyebb és hitelesítő gyökere, legerősebb motivációja és legpontosabb iránytűje a *szeretet*, ám nem a hétköznapi nyelvhasználat felhígított értelmében, hanem abban az értelemben, amiről Pál beszél (1Kor 13), vagy János ír evangéliumában (Jn 15,12–13) és első levelében (1Jn 4,9–12).

Néhány megjegyzés a kaland újszerű megfogalmazásához.

A kockázattal a *bátorság* erényének birtokosa is szembenéz, ám információi (majdnem) teljesekek: leltárral, térképpel is el van látva. A kalandhoz azonban a bátorságot messze meghaladó *merészség is szükséges*. — A keresztény kaland-szituáció nemcsak az emberi élet ritka határhelyzeteiben érvényesülhet, hanem — leggyakrabban — a *szürke hétköznapokat tölti be gyémántfényű ragyogással*. Kockázatlan ugyanis nemcsak élet-halál kérdéseiben lehet, hanem a szeretet ugyanolyan súlyával akár a mindennapi élet apróságának látszó helyzeteiben is. Lehet úgy mosolyogni, simogatni, kacintani, beszélgetni, hogy abból az isteni szeretet pillangó-hatású vihara bontakozzék ki. A „tét”, ami kockán forog, ilyenkor is súlyos és messzeható lehet. — Mivel Krisztus kalandora leginkább járatlan utakon halad, ezért *többször kérdez, mint válaszol*. És nagyon visszafogott, amikor egyszerűen csak kijelent valamit, mielőtt kérdezné valaki. Ha Isten bízta rá a szavakat, akkor

sem lehet biztos abban, hogy mindent jól értett, és mindent jól adott tovább. Mert a Szó teljessége a közösségnek adatik, így teljes értelmének kibontása is a közösségben, a közösség által történik.

Analóg értelemben a kaland-szerűség *a világegyetem törvényeiben és állandó fejlődésében* is döntő szerepet játszik, így a naprendszer, galaxisok és minden más kozmikus jelenség létrejöttében és felbomlásában is. Mindez a fizika valószínűségi törvényeiből következik: bizonyos fizikai szituációkban elvileg sem lehet tudni, hogy „mit tesz majd a természet” a következő pillanatban, illetve milyen globális következményekkel járhat egy-egy ilyen történés, esetleg a következő évmilliárdok folyamán. Ilyen esetben csak valószínűségi megállapításokat tudunk megfogalmazni. (Különös kérdés: Isten *egyformán* ura-e a világegyetem determinisztikus és valószínűségi folyamatainak, s milyen értelemben? Ha nemleges a válasz, akkor mondhatjuk, hogy Isten már a teremtés pillanatában „bedobta a szabadság gyeplőjét” a világ fejlődésének robogó lovai közé.)

A *biológiai értelemben vett emberré-válás* folyamatát is jórészt a véletlen események valószínűségi törvényei határozták meg és vitték sikerre az évmilliók során, az élővilág egyéb formáival együtt. Ebben az értelemben az élet keletkezése s az emberré-válás biológiai útja — még nem tudatos — „próbálkozások, kalandok” millióiból, talán milliárdjaiból van kikövezve, ahol a legtöbb kaland kudarccal végződik ugyan, de mindenképpen fontos szerepet játszik.

A *véletlenszerűség törvényeinek analóg formái a kifejlődött emberi élet természetes síkján is megtalálhatók*. Nemcsak az ösztönös, vagy főként érzelmileg motivált döntéseink vannak (előre nem látható) kockázatokkal terhelve, hanem kisebb-nagyobb mértékben a tudatos, felelős erkölcsi döntéseink is. Ezeket a döntésformákat nevezzük a fenti meghatározás szerint „kalandoknak”, lelki inspirációikat pedig „kalandvágynak”. Az egyéni élet szintjén, példaként, gondoljunk csak arra, hogy a házasságokat megalapozó döntéseink nagyjából nem racionális mérlegelések eredményei; az utódok létrehozása pedig még több, előre kiszámíthatatlan következménnyel jár — éppen a természet véletlenszerű eseményei miatt! Ide sorolhatjuk a hivatás, a munkahely vagy a baráti kapcsolatok megválasztásában szerepet játszó esetlegességek tömegét. De ugyanígy járunk, ha erkölcsi döntéseinkre figyelünk: ezek — ha nem is mind — több-kevesebb bizonytalansággal, azaz „kalanddal terheltek”. Ennek oka az, hogy erkölcsi döntések legnagyobb részében elkerülhetetlen a mérlegelés, ahogy a jogi döntések esetén is: nincs minden esetre alkalmazható szabály vagy ráhúzható minta. — Hasonló eredményre jutunk, ha a művészi, vagy akár a tudományos munkában előforduló döntési folyamatokat elemezzük; keveset találunk közöttük, melyet a kiszámítható bizonyosság vezérel. Ezekben gyakran az intuíció a vezérlő elv, ami lényegileg a szellemi kaland egyik alapeleme. — Az egyéni életsorsokból fonódó, átfogóbb szintű *kulturális, gazdasági, társadalmi fejlődés* sem képzelhető el az általunk értelmezett „kalandok” nélkül.

A kalandvágy és a nyomába zúduló kalandozás eseményei az *embe-
riség hosszú távú fejlődését és történelmét természetes szinten* is meghatá-
rozó módon befolyásolják. Ám ennek léteznek erényre érelt „mű-
vészi magasságú” formái is, melyek nemcsak a kalandvágyót
gazdagítják, hanem társadalmi-történelmi értékeket termelnek.

*A Jézust követő ember transzcendens életsíkján a kalandozás rész-
sége különös, akár végletes hangsúlyt nyer.* Sötétbe ugrik, mert nem
látja, nem láthatja előre az összes lehetséges következményt. Ami-
kor „Krisztus szeretete űz minket”, minden megtörténhet, a „min-
dent vagy semmit” kockázatának vállalása révén: „Úgy küldelek
titeket, mint juhokat a farkasok közé... Miattam mindenki meg-
gyűlöl titeket...” (Mt 10,16–22); „Ha valaki utánam akar jönni,ta-
gadja meg magát...” (Mk 8,34–37). Itt Isten szeretetének mindent
kockáztató, feltétel nélküli kiáramlását tükröző emberi magatar-
tásról van szó, mely a vak szerelemhez hasonló, ahol még viszont-
szeretetet sem várunk el embertársainktól. Sőt, azt is kockáztatjuk,
hogy a krisztusi szeretet fénye és melege eltűnhet belőlünk a kö-
vetkezmények sötét örvényében, s a becsapottság végletes érzése
boríthat el. (Kis Szent Teréz utolsó évének pusztító pokoljárása
példa erre.) Ebben az értelemben *a kalandvágy a természetfölötti ére-
nyek különleges minősége, mely különösképp a hivatás vagy a küldetés ese-
ményeihez társul.*

A keresztény hit is kaland. Mert Krisztus követése — a tökéletes ön-
átadás formája — nem jelenti azt, hogy ettől a pillanattól kezdve
Isten mindent előre „megmond” arról, hogy mit gondoljunk, hogyan
érezzünk és hogyan döntsünk. Ennek ellenkezője sokkal gyakoribb.
Minél mélyebb a hitből fakadó önátadás, Isten is annál jobban „ránk
bízva saját földi sorsát”. Ezért azt tapasztaljuk, hogy még több lett a
ránk bízott feladat, még súlyosabb és kockázatosabb döntéseket kell
hoznunk, ezek miatt még nagyobb felelősséget hordozunk — és Isten
éppen ezt a bizonytalan helyzetet vagy folyamatot áldja meg, az eset-
leges kudarccal együtt! (Nem ehhez hasonlót tapasztalt meg Jézus
is?) Jézus sem gondoskodik apostolai, tanítványai biztonságáról (pél-
dául az apostolok szétküldése: Mk 6,7–9), hanem az emberi erőt meg-
haladó, kockázatos életvitelre biztatja őket, mai tanítványaival együtt
(az előre-gondoskodás elutasítása: Mt 6,25–34; a gazdag ifjú: Mt
19,16–22; a rokoni kapcsolatok másodrendűsége: Mt 10,35–37; köve-
tésének súlyos feltételei: Mt 5,38–48).

Különös „*isteni „kalandvágyat”* kell észrevennünk a teremtésben,
a megtestesülésben, a megváltásban, a Lélek számtalan megnyil-
vánulásában is. (Az idézőjel a szó analogikus értelmezésére utal.)
Isten kockázatot vállalt ezekben a tettekben, éspedig halálos koc-
kázatot. Döntését a szenvedélyes, feltétel nélküli szeretetvágy dik-
tálta. (Itt is minden idézőjelben áll.) Ha Isten „erényeiről” beszél-
hetünk (ami nem azonos az isteni erényekkel), talán ez lenne
számunkra a legnagyobb ajándék, mert „úgy szerette Isten a vilá-
got, hogy egyszülött fiát” kockáztatta érte!

Jézus „kalandjairól” az evangéliumok keveset tanúskodnak. Valóban, Jézus mindig arra hivatkozott, hogy egyetlen küldetése az Atya akaratának beteljesítése, az „Írás szerint”. Joggal gondolhatnánk tehát, hogy élete első pillanatától, vagy legalábbis szellemi érettségének kiteljesedésétől kezdve mindent pontról-pontra előre látott, tudott arról, amit az Atya megbízásából neki itt a Földön tennie kell. Ezzel a feltételezéssel azonban elvitathatnánk tőle az emberi döntések lehetőségét és jogát, a tervezés kényszerűségét, a meglepetések élményeit — tehát az emberi mivoltának teljességét kérdőjeleznénk meg. Mert az emberi léthez, sorshoz antropológiai szükségszerűséggel hozzátartozik, hogy az ember „belefut” súlyos, de határozatlan döntési szituációkba is. Olyanokba, melyek saját és mások élethelyzetét és sorsát lényegesen meghatározzák, s kimenetelük kritikus lehet. Figyelembe kell vennünk azt is, hogy az evangélisták nem a mai értelemben vett életrajzot írtak; nem is volt ilyen szándékuk. A „jóhír” magját, meghatározó tényeit rögzítették, ezért az antropológiai és történeti tények, esetlegességek gyakran rejtve maradtak. Szövegeikben azonban megbújik néhány jézusi mondat, tény, szándék, kezdeményezés, melyek mögött — a fentebb rögzített értelmezésünkhöz ragaszkodva — indokoltan fedezhetjük fel a kaland jellegzetességeit. Most csak utalunk néhány ilyen (merészen feltételezett) „kaland-nyomra”.

Talán a legfeltűnőbb az a tény, ahogy Jézus elszakad a családjától, s más „családot” alakít ki maga körül (Mt 12,46–50), s — korábban nem szokatlan, de kockázatos — vándorprédikátor életformáját választja. Asszonyokat is befogad ebbe a családba, ami botránykőnek tűnhetett kortársai szemében. Ilyennek sejtjük az apostolok meghívását is; mint-ha Jézus csak találmóra válogatta volna őket. Ezzel szemben következetes tudatossággal fordul a betegek, a szegények és a társadalomból kirekesztettek felé, de úgy, hogy nem mindig törődik a törvényes előírásokkal. (Különösen a leprás érintése, a szombati gyógyítás és a bűnök megbocsátása okozhatott felháborodást.) Arra is van (talán) példa, hogy Jézus nem várt eseményekkel szembesül: útjai során előfordult, hogy nem talált helyet, ahol „fejét lehajtsa” (Mt 8,20); Mk 6,1–6 szerint „csodálkozik” missziója sikertelenségén; „észreveszi”, hogy valaki megérintette (Mk 5,30); a názáreti „zászlóbontás” során (Lk 4,14–30) pedig rá kell döbennie, hogy „senki sem lehet próféta saját hazájában”. Nincs nyoma annak, hogy Jézus valami „önvédelmi stratégiát” vagy „biztonsági hátteret” épített volna ki a hatalmasok, a befolyásosok között, akár csak tanítványai és saját küldetésének védelmére. Sőt, mintha pontosan ellentétes stratégiát követne. Bár az utolsó jeruzsálemi zárandoklata során pontosan tudja, hogy mi vár rá (Mk 10,32–34; apostolai „félve követték”), a feltehetően akkor mondott példabeszédei (például a szőlőmunkások: Mt 21,33–45) legkeményebb vádbeszédeknek tűnnek az élet-halál uraival szemben. Az eredmény egy külső szemlélő számára: a biztos és abszolút bukás (Jeremiás sorsa!). Apostolai elmenekülnek, Péter megtagadja, ő pedig köznevetség tárgyává válik. Vajon nem így kell-e értelmeznünk Jézus egyik utolsó

szavát a kereszten: „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?” (Mt 27,46). Pedig — ha Máté szövegét (26,53) szó szerint értelmezzük — kérésére tizenkét ezred angyal kelt volna védelmére!

Ha befejezőként szabad kritikát gyakorolni a mai katolikus vallássságról hazánkban, akkor kiélezett formában így fogalmazunk: *súlyos kaland-fóbiában szenvedünk*. Minden kockázattól, bizonytalanságtól, felelősséggel járó döntéstől, minden kudarcától rettegünk. Csak a biztosat, a megszokottat, hagyományosat, az előírtat, a közvélemény (vagy éppen az egyházi előjáró, a lelkivezető által) támogatott utat merjük választani. Sok esetben ez helyes is; például a tízparancsolatot nem lehet megkérdőjelezni; nagyobb bizonytalanság esetén erkölcsi kötelesség egy tapasztaltabb javaslatait meghallgatni. Ám az életutak elágazásainál a legtöbb esetben nekünk kell döntenünk. Mert a döntéseink jelentősebb pillanatait nem a jó vagy a rossz, hanem a jó vagy a jobb, a rossz vagy a rosszabb dilemmájától terhesek — úgy, hogy az egyik pólus mellett sem áll meggyőző erejű érvrendszer.

Úgy tűnik, hogy a jövő kereszténye épp egy ilyen útelágazás előtt áll: kész-e a krisztusi felnőtt-lét útvonalát követni, a velejáró súlyos döntések és felelősség-terhek sorozatával, de — ugyanakkor, ennek ellenére — a fenntartás nélkül való önátadás még nem látható következményeivel, az általa ígért békeség és nyugalanság örökös párbajával (Teréz anya) együtt.

A kaland tehát — ebben a megszentelt értelemben — súlyos hiánycikk a mai átlagos, laikus morálban. Biztonságra törekszünk mindenáron. Sokat veszítünk vele.

A VIGILIA KIADÓ AJÁNLATA

<i>Dobai Lili: Formula pietatis</i>	1.100,-
A költészet jelenléte. In memoriam Czjzek Éva	1.200,-
<i>Leo Maasburg: Teréz Anya. Csodálatos történetek</i>	3.200,-
<i>Jean-Louis Chrétien: A felejtethetlen és a nem remélt</i>	2.500,-
<i>Lukács László: Az Ige asztalánál</i>	2.900,-
<i>Walter Kasper – Daniel Deckers: A hit szívverése</i>	3.200,-
<i>Kertész Imre: A megfogalmazás kalandja</i>	1.400,-
<i>Thomas Merton: Párbeszéd a Csönddel. Imák és rajzok</i>	2.900,-
<i>Teréz Anya: Jöjj, légy a világosságom!</i>	3.200,-
<i>Rupert Berger: Lelkipásztori liturgikus lexikon</i>	4.300,-
<i>Johann Baptist Metz: Memoria passionis</i>	2.700,-
<i>Borbély Szilárd: Egy gyilkosság mellékszálai</i>	1.700,-
<i>Máthé Andrea: Útvesztőben</i>	1.100,-
<i>John Powell: A tartós szeretet titka</i>	1.800,-

A kiadványok megvásárolhatók vagy megrendelhetők a Vigilia Kiadóhivatalban:

1052 Budapest, Piarista köz 1. IV. em. 420.

Telefon: 317-7246; 486-4443; Fax: 486-4444; E-mail: vigilia@vigilia.hu